

ПРАВОВИЙ СТАТУС ВИКРИВАЧА В АНТИКОРУПЦІЙНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Запропоновано комплексний аналіз правового статусу викривача у системі антикорупційного законодавства України. Проаналізовано ключові критерії набуття статусу викривача, основні гарантії захисту (трудова, безпекова, фінансова) та механізми їх реалізації. Визначено основні проблеми практичного застосування законодавчих норм та запропоновано шляхи їх вирішення у контексті формування антикорупційної культури.

Ключові слова: антикорупційне законодавство, викривач, корупційне правопорушення, захист прав, Єдиний портал повідомлень викривачів.

Abstract

A comprehensive analysis of the legal status of a whistleblower in the anti-corruption legislation of Ukraine is proposed. The key criteria for acquiring the status of a whistleblower, the main guarantees of protection (labor, security, financial) and the mechanisms of their implementation are analyzed. The main problems of practical application of legislative norms are identified and ways of their solution in the context of anti-corruption culture formation are proposed.

Keywords: anti-corruption legislation, whistleblower, corruption offense, protection of rights, Whistleblower Reporting Portal.

Вступ

В умовах стрімкої євроінтеграції та глобалізаційних процесів, подолання корупції залишається одним із найважливіших стратегічних викликів для України. Розбудова прозорих державних та корпоративних інституцій вимагає впровадження ефективних превентивних механізмів, серед яких інститут викривання (*whistleblowing*) посідає ключове місце. Світовий досвід передових демократій переконливо доводить, що саме *інсайдери* — особи, які володіють внутрішньою інформацією про зловживання в організаціях — є найбільш дієвим інструментом виявлення прихованих корупційних схем. Ефективна робота викривачів дозволяє державі зберігати значні фінансові ресурси та запобігати репутаційним втратам на міжнародній арені.

Проте, трансформація суспільної свідомості щодо сприйняття викривачів в Україні відбувається зі значними труднощами. Тривалий час у соціумі домінували негативні стереотипи, які ототожнювали повідомлення про правопорушення з недоброчесною поведінкою. Сьогодні ж формування культури «нульової толерантності» до корупції неможливе без створення абсолютно безпечного середовища для викривачів. Готовність громадян повідомляти про факти зловживань прямо пропорційна рівню їхньої правової, фізичної та інформаційної захищеності. В епоху тотальної цифровізації це вимагає не лише надійних юридичних гарантій, але й впровадження захищених технологічних рішень для забезпечення анонімності. Саме тому чітке нормативне закріплення правового статусу викривача, розмежування його прав та обов'язків, а також забезпечення дієвих, а не суто декларативних механізмів захисту державою є фундаментальними умовами для повноцінного функціонування всієї антикорупційної інфраструктури.

Постановка задачі

Попри суттєве оновлення національного антикорупційного законодавства та його поетапну гармонізацію з міжнародними стандартами, зокрема з Директивою (ЄС) 2019/1937 [1], на практиці залишається нерозв'язаною низка правових колізій щодо фактичної реалізації та захисту прав викривачів. Спостерігається певний розрив між високим рівнем задекларованих законодавчих

гарантій та реальною правозастосовною практикою. Особливо гостро ця проблематика проявляється у питаннях доказування причинно-наслідкового зв'язку при порушенні трудових прав, забезпечення повної конфіденційності особи у відкритому кримінальному процесі, а також надмірної бюрократизації процедури виплати матеріальної винагороди. Відповідно, метою цього дослідження є здійснення комплексного та системного аналізу правового статусу викривача в сучасному українському антикорупційному законодавстві. Для досягнення цієї мети у роботі досліджуються правові критерії та умови набуття особою статусу викривача, здійснюється класифікація й аналіз передбачених державою гарантій захисту, включаючи трудові, безпекові, фінансові та інформаційні аспекти. Поряд із цим, окрема увага акцентується на ідентифікації ключових практичних викликів і прогалин у механізмах реалізації вказаних норм із подальшим формуванням концептуальних пропозицій щодо вдосконалення вітчизняної антикорупційної системи.

Результати дослідження

Згідно із Законом України «Про запобігання корупції» [2], правовий статус викривача характеризується чітко визначеними критеріями, що відрізняють його від звичайного заявника або анонімного інформатора. Для набуття відповідного статусу необхідна наявність трьох обов'язкових умов:

1. Інформація стала відома особі у зв'язку з її трудовою, професійною, господарською, громадською, науковою діяльністю, проходженням служби чи навчанням.
2. Повідомлення містить фактичні дані, що підтверджують можливе вчинення корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, які можуть бути об'єктивно перевірені.
3. Особа має внутрішнє переконання та достовірно вважає, що надана нею інформація є правдивою.

Законодавство України передбачає багаторівневу систему гарантій для осіб, які набули статусу викривача. Ці гарантії охоплюють кілька ключових площин:

1. **Трудові права:** встановлено жорстку заборону на звільнення, примусове переведення на нижчу посаду, безпідставну зміну умов праці, відмову у призначенні на посаду або застосування прихованих заходів дисциплінарного впливу до викривача у зв'язку з його повідомленням.
2. **Фізична та майнова безпека:** за наявності обґрунтованої загрози життю, майну чи здоров'ю викривача або його близьких, правоохоронні органи зобов'язані негайно вжити заходів безпеки, аж до зміни документів та місця проживання.
3. **Матеріальне заохочення:** імплементовано норму про виплату винагороди у розмірі 10% від грошового розміру предмета корупційного злочину (проте не більше 3'000 мінімальних заробітних плат), за умови, що розмір збитків державі у 5'000 і більше разів перевищує прожитковий мінімум для працездатних осіб.

Окремої уваги у контексті правового статусу вимагає механізм забезпечення інформаційної безпеки та конфіденційності. Закон прямо гарантує право на анонімність, що є фундаментальним фактором для подолання психологічного бар'єра перед повідомленням. Запуск Національним агентством з питань запобігання корупції (НАЗК) Єдиного порталу повідомлень викривачів [3] став ключовим етапом у технологічному забезпеченні цих прав. Архітектура порталу базується на сучасних протоколах криптографічного захисту, забезпечує шифрування каналів передачі даних та унеможливорює ідентифікацію пристрою чи відстеження IP-адреси відправника.

Водночас, з точки зору комплексного захисту інформації, залишається критичним ризик деанонізації викривача через людський фактор або витік даних на етапі досудового розслідування. Попри прогресивну нормативну базу, на практиці реалізація правового статусу стикається з низкою викликів:

1. **Доказування дискримінації:** у трудових спорах вкрай важко довести причинно-наслідковий зв'язок між фактом викриття та тиском керівництва, оскільки роботодавці маскують репресії під «оптимізацію штату» або «службову невідповідність».
2. **Правова колізія у суді:** виникає конфлікт між правом викривача на анонімність та конституційним правом підозрюваного на захист (зокрема, правом знати свого обвинувача). Це вимагає від слідства збору надійної доказової бази, яка б дозволила уникнути прямого допиту викривача під час відкритих судових слухань.

3. **Затримки у виплатах:** процедура отримання фінансової винагороди є надмірно розтягнутою у часі, оскільки виплата здійснюється виключно після набуття законної сили остаточним обвинувальним вироком суду.

Висновки

Підвищення привілеїв залишається одним із найнебезпечніших та найважливіших етапів будь-якої комплексної кібератаки. Оскільки повністю усунути ризик первинної компрометації неможливо, сучасна стратегія кібербезпеки повинна базуватися на парадигмі «припущення зламу» (*Assume Breach*). Захист інфраструктури вимагає переходу від реактивних методів блокування до проактивної побудови захищеної архітектури. Впровадження концепцій найменших привілеїв, рішень RAM, моделі *Zero Trust* та систем глибокого моніторингу кінцевих точок є обов'язковою умовою для мінімізації ризиків переростання локального інциденту у повну компрометацію інформаційної інфраструктури організації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Директива (ЄС) 2019/1937 Європейського Парламенту та Ради від 23 жовтня 2019 року про захист осіб, які повідомляють про порушення законодавства Союзу. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32019L1937> (дата звернення: 31.03.2026).
2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення: 31.03.2026).
3. Єдиний портал повідомлень викривачів. Національне агентство з питань запобігання корупції. URL: <https://whistleblowers.nazk.gov.ua> (дата звернення: 31.03.2026).

Дмитро С. Лавренюк – студент групи 1БКС-24б Кафедри Захисту Інформації, Вінницький Національний Технічний Університет, Вінниця, **e-mail:** dims5688@gmail.com

Науковий керівник: Іван Ковальчук – доктор філософії у галузі права, старший викладач кафедри суспільно-політичних наук факультету інформаційних електронних систем Вінницького національного технічного університету, **e-mail:** ivankovalchuk@vntu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7467-5317>

Dmytro S. Lavreniuk – student of the group 1BKS-24b of the Department of Information Protection, Faculty of information technology and computer engineering Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, **e-mail:** dims5688@gmail.com

Supervisor: Kovalchuk Ivan – PhD in law, senior Lecturer at the Department of Social and Political Sciences Faculty of Information Electronic Systems Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia, **e-mail:** ivankovalchuk@vntu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7467-5317>